

спремили за дочек непријатеља, направили одличан распоред снага и уговорили знак општег јуриша, када им се Вук јави. Уговорени знак општег јуриша на Турке био је, да, кад се појави црвена струка на брду Марнету, коју су могли да виде руководиоци сваког одреда, сви јуришају на непријатеља. Цео план Вука као и Црногораца је успио. Турци су наишли од Крњичке Каменице и слободно наступали кроз Врањско Ждријело, предвођени од Вука. Вук је отприлике могао да зна за могући распоред Црногораца, и бирао је најзгоднији момент, када ће им пјесмом дати знак за напад на Турке. Паметно и срећно је и извео свој херојски подухват Вук, и на његов припјев и у припјеву кратко обавјештење о Турцима, Црногорци изненадно Турке нападну, и за неколико сати најкрвавије борбе, страховито их поразе. Витез Вук успијева да малом пушком убије турског буљумбашу и забита Зотовића, придружује се Црногорцима и доприноси поразу Турака. Врањско Ждријело, мјесто страшног турског пораза доцније се назвало Царев-Лаз, што значи, да је као лазина пала царска (турска) војска. Вукова улога у овој најсјајнијој побједи Црногораца над Турцима врло је значајна у историји црногорскога народа.

Послије побједи на Царев-Лазу, Вук долази међу Цеклињани и наскоро успијева припремити умир очуха Раслапа са Стругарима. Раслап долази, чини се умир, и Вук наставља да живи с њим у заједници. Како Раслап са Вуковом мајком није имао порода, то он посини Вука и наскоро га ожени. Међутим, око 1730 г. Цеклињани се тешко заваде са сусједима Бјелицама, у којим борбама Вук буде на страни Цеклињана, а против крвне браће Бјелица. Вук се чак и истицао у тој борби, и у току десетогодишњег ратовања Цеклињана и Бјелица, посјекао је три Бјелице. Бјелице су коначно истјерани из Ријечке Нахије око 1740 г., а Вук остане у Цеклину, и по смрти очуха Раслапа, наслиједи његову имовину, гдје је и умро око 1755 године. Да Вук није узео учешћа у борби противу Бјелица, он не би ни могао опстати у Цеклину, нити доцније његово потомство се смјело друкчије звати него Јанковић, како се Раслап презивао. Вук је имао два сина, и данас у Цеклину од Вука, на седмом степену живи 4—5 породица, а неколико у Цетињу и у Титограду. Што се тиче Вукова презимена Раслапчевић, сматрам, да је то доцније народна пјесма одредила.

Јанко Лопичић

АРХЕОЛОШКО БОГАТСТВО ДОЛИНЕ ЛИМА

Од појаве првих људи, па све до данас, лимска долина је играла важну улогу у животу људи, како у економском, тако и у политичком погледу. О томе нам свједоче многобројни спомени-

ци материјалне културе, почев од првобитне заједнице, па даље преко Илира, Римљана, Византије, Словена, Турака те до најновијег доба. Но, ове споменике до данас нико није проучио онако како они то заслужују, бар не с довољно стручности. Историска секција у Иванграду позабавила се питањем ових споменика и њихове заштите, бар на територији Иванградског среза, док не буде дошло вријеме за њихово детаљно проучавање.

Циљ овога чланка је да укаже на те споменике, углавном, на територији Среза иванградског, држећи се у колико је то могуће њихове хронологије.

У клисури Тифрану, с десне стране ријеке Лима, налази се једна подзидана пећина, која је данас потпуно неприступачна. У Првом свјетском рату Њемци су покушали да се попну у ову пећину, али нијесу успјели. У народу се прича, да се у своје вријеме попео у ову пећину архимандрит Мојсије Зечевић, те да је склопио неке ствари које је донио из Русије. Прича се да је Зечевић направио гужве од прућа и помоћу њих успио да се спусти у пећину одозго низ окомиту страну, али то није сигурно. Вјероватно је да се некада до ове пећине долазило одоздо из корита Лима, али је Лим касније у току вјекова продубио своје корито кроз ову карсну раселину, тако да је пећина остала данас неприступачна. Према томе, постоји могућност, да би се у овој пећини нашли неки остаци пећинског човјека. Испитивање ове пећине могуће би било извршити једино помоћу планинарског друштва. — Слична пећина запажа се у клисури Лимове притоке Бистрице. У овој пећини, која је данас такође неприступачна, види се препријечена једна греда, која личи на вратило, те ју мјештани тако и називају. У Харемима, с десне стране ријеке Лима и у селу Петњику запажају се знаци насеља из млађег каменог доба. А приликом копања пута на Богавском Брду, на лијевој страни Лима, нађене су 1948 године двије земљане шоље, које је потписани предао Цетињском музеју.

Илирски период обиљежен је гробљима, а римски и градови-ма. Нарочито су овим споменицима богата села Будимља и Доња Ржаница. У селу Д. Ржаница, код старе школе, налази се једно гробље из раног средњег вијека, свакако илирско, римско или грчко. У истом селу на другом крају налази се једно римско гробље, на којем су сељаци ископавали кости и новац. У селу Петњику, такође су сељаци изоравали гробнице, вјероватно римске, те би требало извршити ископавања у дворишту школе овога села. Илирско-римском добу припадају и гробља у Трпезима, Савином Бору, Бијелој Цркви и Бишеву.

У селу Петњику и на Овсинама нађени су остаци римских војних логора, а на Радуновића Брду у Будимљи остаци римског насеља и једне римске цркве, коју мјештани називају „миса“. У непосредној близини, на мјесту Шекуларевине, на дубини од пола

до једног метра наилази се на остатке грађевина, вјероватно из римског доба. Иначе село Будимља је обиловало споменицима из римског доба, који су у току времена уништавани. Из Будимље су донесене и најпробне плоче које су узидане у оном дијелу манастира Ђурђевих Ступова, који су дозирали Кучи и Васојевићи.

На селу Бучу, изнад клисуре ријеке Бистрице, налази се „Градац“, остатак неког римског града. Мјештани су овдје, трагајући за новцем, пронашли остатке неке пекаре, један ћуп и разне друге предмете од грнчарије. Букан Јоксимовић, професор, овдје је у своје вријеме, налазио новац Филипа II Македонског. А 1947 године, један ученик гимназије, у непосредној близини „Граца“ нашао је један римски новац. На супротној страни „Граца“, преко ријеке Бистрице, на врху брда Соколца, налазе се остаци неког бунара за који се у народу вјерује да је римског поријекла.

Пред гимназиском зградом у Иванграду налази се један надгробни споменик. Овај споменик је ископан приликом грађења цесте у селу Слатини у Срезу андријевичком 1929 године, а потиче по прилици из времена Октавијана Августа. Иначе села Слатина и Трешњево имају доста објеката за ископавање, који су изложени сталном уништавању и нестајању.

У селу Божићу, код Андријевце, још и данас постоји римско гробље с надгробним натписима.

У долини Лима био је развијен и полетни феудализам у доба Немањића. О томе нам свједоче многобројни споменици, у чему се истиче бивша Будимљанска Жупа, изнад које се, на једном купастом узвишењу, налази „Градац“, свакако остаци бившег града Будима. Зидине, као и утврђења овога града, данас су покривени земљом. Доље, испод „Граца“ на лијевој страни Лима налази се манастир Ђурђеви Ступови, који је подигнут крајем XII или почетком XIII вијека, а подигао га је Тихомиров син Првослав. Манастир је служио као епископска резиденција. Нешто виже доље, у клисури Тифрану с десне стране Лима, налазе се развалине манастира Шудикове, које је откопао Душан Вуксан. У овом манастиру, који неки љетописци стављају у Македонију, била је смјештена преписивачка школа у овом крају. Посљедња књига је преписана 1697 године. Манастир је спалила нека турска најезда у XVIII вијеку. Од „Граца“ до Шудикове још и данас постоје остаци старог немањићког пута. На супротној страни Шудикове, преко Лима, на врху једне еруптивне стијене, која се назива Јерињин Крш, налазе се зидине једне мале грађевине, за коју народ вјерује да је служила као звонара манастира Шудикове. Но, још је вјероватније, да је ово била феудална царинарница господара будимљанске жупе.

Вјероватно, немањићком периоду припадају и рушевине женског манастира Ђелије у селу Калудри (отуда је вјероватно и дошло име Калудра). Постоји могућност да су негдје у близини

ових рушевина закопане црквене ствари, пред његово рушење, и премда постоји предање да су пренесене у Пећ. У селу Љубницама налазе се такође рушевине једног од најстаријих средњевјековних женских манастира, цркве св. Ане. Приватном иницијативом овдје је откопан један леш, који је био сахрањен у сједећем ставу. — На излазу из клисуре Тифрана, у правцу Бијелог Поља, налазе се, на десној страни Лима, остаци манастира Урошевице, који се везује за краља Уроша I. Врло је стара и црква у селу Ивању, у којој имамо прву резбарију у долини Лима. У Рожају се налазе остаци цркве Ружице, по којој је вјероватно и само мјесто добило своје име.

На селу Полици, с десне стране Лима, налази се „Градина“, рушевине феудалног замка, по свој прилици града Бихора, који је доминирао бихорском жупом. На супротној страни, преко Лима, налазе се остаци, опет, једног феудалног замка, града, по чему је и дотично село добило име Заград.

У селу Д. Ржаница налази се пећина Тумбарица, у којој је један официр прије прошлог рата, пронашао један костур са шљемом и панцирном кошуљом тешком 18 килограма, а која је продата неком у Загребу. Ови остаци такође припадају средњем вијеку, те би пећину требало још испитати. У долини Лима, био је врло развијен и турски феудализам све до почетка XX вијека. Из доба турске владавине у овом срезу постоје рушевине караула у Љутима, на Јанковој Глави, и у Љубницама. На селу Пода, Срез бјелопољски, на сред муслиманског гробља, налазе се два проба небично великих размјера и са необично великим надгробним плочама. Један осамдесетогодишњак у селу прича, да су то гробови двојице чобана муслимана, који су чували овце на Бјеласици и погинули борећи се с Црногорцима. Но ово није вјероватно, јер остали мјештани о овоме скоро ништа не знају. Драгиша Боричић, професор уочи прошлог рата добио је био од бивше Банске управе Зетске бановине одобрење да ове гробове раскопа, али га је у томе омео рат. Свакако би ове гробове требало раскопати.

Као што се види, велика је листа културно-историских споменика само у Срезу иванградском, а да и не говоримо о срезовима: андријевичком, бјелопољском, милешевском и прибојском. Ови споменици су изложени зубу времена и сталном уништавању, тако да их нестаје с лица земље, а код народа падају у заборав. Историска секција у Иванграду предузела је извјесне мјере да се ови споменици, у колико је могуће, заштите. Неопходно би било потребно приступити једанпут стручном проучавању и откопавању ових споменика.

Историска секција у Иванграду покренула је питање оснивања завичајног музеја. У ову сврху биће реновиране зидине прве црногорске школе у овом крају, у непосредној близини манастира Бурђевих Ступова, а која је иначе била насљедник старе ма-

настирске школе. У овај музеј би се сабирали пронађени предмети, који су изложени пропадању, а да и не говоримо о народној ношњи и санџачким везовима који такође нестају. Архивског и другог материјала има довољно за формирање одјељења из Народнo-ослободилачке борбе.

Вукман Тулафић

ЈОШ ЈЕДАН СЛУЧАЈ ПРИМЈЕНЕ ДУШАНОВА ЗАКОНИКА У ПЕРАСТУ У XVII ВИЈЕКУ

У Боки Которској, као и у неким другим нашим крајевима, у прошлим вјековима обично су се одржавали разни народни скупови (зборови) и засиједали народни судови у појединим познатијим православним и католичким црквама и манастирима. Доста често одржавали су се такви зборови и судови добрих људи у католичкој цркви Госпе од Шкрпјела на малом острву пред Перастом, која је надалеко позната као завјетна црква наших помораца. То зборованье је било „по старом обичају“ како се по каже у једноме акту XVI вијека у старом Општинском архиву у Перасту. И сами Турци који су у својој власти држали херцеговски териториј, те Рисан и околину, долазили су више пута на острво Госпе од Шкрпјела на разне пословне и пријатељске састанке с Пераштанима и осталим Бокелјима.

Међутим, пошто би ипак по који пут био поремећен мир и ред при овим зборовима, Пераштани у XVIII вијеку донесоше одредбу по којој је било строго забрањено, да се убудуће на острву не смије никоме дозволити никакво суђење, ни зборованье за измирење несугласица и непријатељства.

Овдје ћемо навести један суд добрих људи (арбитра) у цркви Госпе од Шкрпјела из год. 1603, који је важан нарочито с тога што имамо још једну потврду о примјени Душанова Законика на подручју ондашње Општине перашке у XVII вијеку, осим оног случаја, што смо навели у својем чланку пригодном 600-годишњице Душанова Законика на стр. 215—217, свеске за октобар—децембар 1949 год. овог часописа.

Предмет, о којему је ријеч, забиљежен је на стр. 23, 33 и 34 у LXXIII књизи старог которског Нотаријског архива, данас у Државном архиву у Котору, а у преводу гласи: